

МІСЦЕ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ЧУМАЧЕНКО Сергій Вікторович - аспірант Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

УДК 342.95

В статті вьяснена роль и место органов государственной власти в системе субъектов обеспечения национальной безопасности Украины. Проанализированы особенности основных органов государственной власти – субъектов обеспечения национальной безопасности Украины.

Ключові слова: державна влада, національна безпека, суб'єкт, органи, держава.

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження

Незважаючи на те, що на сьогодні має місце тенденція до посилення ролі суб'єктів недержавного сектору в державному управлінні, саме держава залишається відігравати визначальну роль у забезпеченні національної безпеки. У той же час, під час реформування адміністративно-правових засад національної безпеки очевидно є необхідність удосконалення діяльності органів державної влади, наділених повноваженнями у сфері забезпечення національної безпеки держави, налагодження ефективної взаємодії між ними та з іншими суб'єктами забезпечення національної безпеки, розробки ефективної моделі забезпечення національної безпеки, у якій будуть оптимально розподілені повноваження й функції усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, у тому числі й органів державної влади – суб'єктів забезпечення національної безпеки. Тому актуальним залишається визначення ролі та особливостей органів державної влади

у системі забезпечення національної безпеки України.

Стан дослідження

Варто зазначити, що проблематика забезпечення національної безпеки держави знаходить своє висвітлення у працях В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, Ю.В. Ковбасюка, В.К. Колпакова, В.А. Ліпкана, В.В. Мадіссона, Г.В. Новицького, В.М. Пасічника, Г.П. Ситника, З.Д. Чуйко та інших. Проте місце та особливості органів державної влади у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки потребують глибокого аналізу для вдосконалення структури й діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Отже, **метою** статті є комплексне дослідження місця та особливостей органів державної влади у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

Викладення основного матеріалу

Як справедливо зазначає В.А. Ліпкан, основним суб'єктом забезпечення національної безпеки є держава, яка здійснює функції у цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Відповідно для створення і підтримання належного рівня захисту життєво важливих інтересів об'єктів безпеки України розробляється система правових норм, що регулюють відносини у сфері національної безпеки, визначаються основні напрями діяльності орга-

нів державної влади і управління, а також суб'єктів недержавної форми власності, що надають послуги у сфері безпеки, формуються або перетворюються органи забезпечення національної безпеки і механізм контролю та нагляду за їх діяльністю [1, с.57]. Аналогічно й інші науковці стверджують, що головним суб'єктом забезпечення національної безпеки виступає держава, яка визначає пріоритетні цілі у сфері забезпечення національної безпеки, а також шляхи, сили, засоби, форми й методи необхідні задля їхнього досягнення, здійснюючи свої функції через органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Саме держава організовує взаємодію державних і недержавних інституцій, безпосередньо ухвалює рішення щодо застосування сил та засобів системи забезпечення національної безпеки [2, с.8].

Розглянемо детальніше особливості діяльності окремих органів державної влади у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України. У даному контексті позитивним кроком вважаємо затвердження спеціального Додатку до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 [3], у якому міститься Розподіл відповідальності складових сектору безпеки і оборони України за організацію планування, реагування на загрози та під час виконання завдань за призначенням.

Так, згідно зі ст. 106 Конституції України Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави, є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сфері національної безпеки держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України та здійснює інші повноваження [4]. Відповідно до положень вище вказаної статті у ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України» законодавцем закріплено, що Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав

і свобод людини і громадянина, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України і Голова Ради національної безпеки і оборони України здійснює загальне керівництво у сфері національної безпеки [5].

Також слід додати, що у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, окрім вищесказаного, зазначається, що Президент України, здійснюючи керівництво у сфері національної безпеки і оборони, визначатиме стратегічні цілі та основні завдання державної політики у сфері національної безпеки і оборони України, завдання складових сектору безпеки і оборони у мирний час, у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці, і в особливий період, цілі та пріоритетні напрями розвитку складових сектору безпеки і оборони, мету, завдання, строки затвердження документів планування розвитку сектору безпеки і оборони та його складових [6].

Також варто зазначити, що якщо Президент України здійснює координацію між органами державної влади всіх гілок влади й представниками недержавного сектору системи забезпечення національної безпеки, то Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, координуючи й контролюючи діяльність виключно органів виконавчої влади у сфері національної безпеки (ст. 107 Конституції України) [4].

Зокрема, головою Ради національної безпеки і оборони України є саме Президент України, який формує персональний склад Ради національної безпеки і оборони України, до якого за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Також у засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України.

Окрім того, відповідно до ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки» Рада національної безпеки і оборони України з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії націо-

нальної безпеки України та Воєнної доктрини України [5]. Більш детально особливості діяльності даного державного органу як суб'єкта забезпечення національної безпеки врегульовані Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [7]. Зокрема, у ст.3 визначені наступні функції Ради національної безпеки і оборони України: 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Відповідно до вище вказаних функцій Рада національної безпеки і оборони України: 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які належать до сфери національної безпеки, та подає пропозиції Президентові України, ухвалює рішення щодо: визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки; проектів державних програм, доктрин, законів України, указів Президента України тощо; удосконалення системи забезпечення національної безпеки; матеріального, фінансового, кадрового, організаційного та іншого забезпечення виконання заходів з питань національної безпеки; доручень, пов'язаних з вивченням конкретних питань та здійсненням відповідних досліджень; забезпечення і контролю надходження та опрацювання необхідної інформації, її збереження, конфіденційності та використання в інтересах національної безпеки тощо; 2) координує виконання ухвалених Радою рішень і здійснює поточний контроль діяльності органів виконавчої влади у цій сфері; 3) ініціює розроблення нормативних актів та документів з питань національної безпеки, узагальнює практику їх застосування та виконання тощо [7].

Наступним органом державної влади у системі забезпечення національної безпеки є Верховна Рада України, що в межах повноважень, визначених Конституцією України, встановлює засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України [5]. Тобто Верховна Рада є органом забезпечення національної безпеки міжгалузевого характеру, оскільки формує законодавчу базу, що поширюється на всіх суб'єктів, що підпадають під дію того чи іншого закону.

Аналогічно державним органом міжгалузевого характеру є й Кабінет Міністрів України, який у відповідності до ст. 116 Конституції України здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю [4]. Крім того, у ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України» відмічається, що Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку і боротьби із злочинністю [5]. Дані заходи Кабінет Міністрів України здійснює через центральні та місцеві органи виконавчої влади, тобто реалізує управлінські повноваження у системі органів державної влади, які забезпечують національну безпеку. У той же час окремо взяті центральні органи виконавчої влади є безпосередніми органами управління у тій чи іншій сфері національної безпеки. Зокрема, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійсню-

ють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки (ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України») [5]. Серед центральних органів виконавчої влади доцільно зупинитися на деяких із них докладніше.

Так, у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [6] Міністерство внутрішніх справ України позиціонується як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: 1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; 2) захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; 3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; 4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, а також біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. При цьому через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом спрямовується та координується діяльність органів Національної поліції України. Крім того, до системи Міністерства внутрішніх справ України входить Національна гвардія України – військове формування з правоохоронними функціями тощо.

У свою чергу, Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, а також життєдіяльність Збройних Сил України, їх функціонування, бойову та мобілізаційну готовність, підготовку до виконання покладених на них

завдань. Даному органу підпорядковані Збройні Сили України.

Крім того, Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Її головними завданнями є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [6].

Ще одним важливим органом у сфері національної безпеки об'єктивно виступає Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України [8]. Причому підкреслимо, що Служба безпеки України активно діє безпосередньо у сфері зовнішньої безпеки. Також прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру України», а саме здійснює нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство у сфері національної безпеки; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, що порушені за фактом вчинення злочинів проти основ національної безпеки, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [9].

Досліджуючи місце й особливості органів державної влади в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки, окрему увагу слід звернути на органи судової влади, оскільки суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України (ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України») [5]. Тобто суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у сфері забезпечення національної

безпеки України, у тому числі у справах про злочини, що посягають на безпеку держави, суспільства, людини та громадянина, забезпечують судовий захист тощо. Крім того, серед органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки варто виділити й Конституційний Суд України, що вирішує питання про конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також офіційне тлумачення положень Конституції України та законів України (ст. 150 Конституції України) [4], у т.ч. і стосовно національної безпеки держави.

Також необхідно відзначити, що саме правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму; Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки. Прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру України». Національний банк України відповідно до основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику в інтересах національної безпеки України. Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції [5], зокрема на місцевому рівні тощо.

Висновки

Виходячи з функцій і повноважень розглянутих вище основних органів державної влади – суб'єктів забезпечення національної безпеки, приходимо до логічно обґрунтованого висновку, що органи державної влади, наділені повноваженнями у сфері національної безпеки, займають провідне місце в

системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України, а саме: Президент України займає найвищий ступінь у структурі системи забезпечення національної безпеки, здійснюючи, передусім, загальне управління національною безпекою в країні та координуючи, узгоджуючи діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади у сфері забезпечення національної безпеки. Крім того, Президент України визначає реальні й потенційні загрози та небезпеки, на підставі чого вживає необхідних заходів із забезпечення національної безпеки й видає відповідні нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки; Рада національної безпеки і оборони України є спеціальним органом стратегічної орієнтації при Президентові України, який, на відміну від Президента, наділений вужчими координаційними й контролюючими повноваженнями: координує й контролює діяльність у сфері національної безпеки виключно органів виконавчої влади, і з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України та ін.; Верховна Рада України – є органом забезпечення національної безпеки міжгалузевого характеру, що, передусім, формує законодавчу базу у сфері національної безпеки, визначаючи основи національної безпеки, засади внутрішньої та зовнішньої політики; Кабінет Міністрів України є органом міжгалузевого характеру, що здійснює загальне управління органами державної влади у сфері національної безпеки через центральні та місцеві органи виконавчої влади, здійснюючи заходи із забезпечення національної безпеки держави; центральні органи виконавчої влади фактично діючі головні органи управління в тій чи іншій сфері життєдіяльності й відповідно до тої чи іншої сфери національної оборони, які є нижчими за ієрархічною структурою в системі забезпечення національної безпеки України і в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій,

АНОТАЦІЯ

У статті з'ясовано роль та місце органів державної влади у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Проаналізовані особливості основних органів державної влади – суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки, забезпечують охорони прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; правоохоронні органи (Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Національна Гвардія України, Національна поліція України та інші) ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму; органи судової влади – вирішують питання про конституційність законів та інших правових актів, а також офіційне тлумачення положень Конституції України та законів України у сфері національної безпеки (Конституційний Суд); здійснюють судочинство у сфері забезпечення національної безпеки України, у тому числі у справах про злочини, що посягають на безпеку держави, суспільства, людини та громадянина, забезпечують судовий захист тощо; органи прокуратури; Національний банк України проводить грошово-кредитну політику в інтересах національної безпеки України; органи місцевого самоврядування – забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції, на місцевому рівні.

Література

1. Ліпкан В.А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України // Право і безпека. – 2003. – №2(4). – С.57-60.

SUMMARY

The article explained the role and place of public authorities in the system of subjects of national security of Ukraine. The features of the main organs of state power - the subjects of national security of Ukraine were described.

2. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода, С.В. Дрьомов, С.В. Сьомін. – К. : НІСД, 2015. – 58 с.

3. Додаток до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року №92/2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92/2016/para654#n654>

4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

5. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст.351.

6. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» від 14.03.2016 № 92/2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>

7. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 35. – Ст.237.

8. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – №27, ст.382 .

9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 2-3. – Ст.12.